

**ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА****АКУЛОВА Н. В.,**

аспірант

(ВНЗ «Національна академія управління»)

УДК 343.33

**МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ
ДЛЯ ДІЯННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 443 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Стаття присвячена дослідженню проблем, пов'язаних із визначенням міжнародного правопорядку як видового об'єкта кримінально-правової охорони для діяння, передбаченого ст. 443 Кримінального кодексу України. Дається власне визначення міжнародного правопорядку як видового об'єкта для посягання на життя представника іноземної держави.

Ключові слова: кримінальне право, посягання на життя представника іноземної держави, видовий об'єкт, міжнародний правопорядок.

Статья посвящена исследованию проблем, связанных с определением международного правопорядка как видового объекта уголовно-правовой охраны для деяния, предусмотренного ст. 443 Уголовного кодекса Украины. Дается собственное определение международного правопорядка как видового объекта для посягательства на жизнь представителя иностранного государства.

Ключевые слова: уголовное право, посягательство на жизнь представителя иностранного государства, видовой объект, международный правопорядок.

The article is devoted to the study of problems related to the definition of international law and order as a kind of object of criminal law protection for an act envisaged by Article 443 of the Criminal Code of Ukraine. The actual definition of the international legal order as a species object for encroachment on the life of a representative of a foreign state is given.

Key words: criminal law, encroachment on life of representative of foreign state, species object, international law and order.

Вступ. Видовий об'єкт злочину, передбаченого ст. 443 Кримінального кодексу (далі – КК) України варто розглядати як відносини у сфері охорони окремих елементів системи міжнародної безпеки. Становлять інтерес визначення міжнародного правопорядку як елемента, що наводяться у спеціальній вітчизняній літературі.

Незважаючи на єдність позиції щодо видових об'єктів р. XX КК України, існують різні погляди на питання віднесення конкретних складів злочинів цього розділу до різних його видів.

Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони життя представника іноземної держави досліджувались вітчизняними фахівцями, зокрема: П.П. Андрушком, В.О. Навроцьким, В.І. Осадчим, М.І. Пановим, В.В. Сташисом, Є.Л. Стрельцовим, М.І. Хавронюком, С.С. Яценком та іншими. Незважаючи на те, що праці згаданих авторів мають велике наукове та практичне значення, залишається багато невирішених питань щодо оптимізації відповідальності за посягання на життя представника іноземної держави.

Постановка завдання. Метою наукової статті є розкриття проблеми визначення міжнародного правопорядку як видового об'єкта для посягання на життя представника іноземної держави з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Результати дослідження. Особливу увагу необхідно звернути на визначення міжнародного правопорядку як видового об'єкта кримінально-правової охорони для діяння, передбаченого ст. 443 КК України. Постає питання – чи справді міжнародний правопорядок є складовою родового об'єкту р. XX Особливої частини КК України, чи це явище більш широкого масштабу, як зазначають деякі вітчизняні вчені-правознавці [1, с. 133; 2, с. 881]?

Так, дослідник злочинів проти миру та безпеки людства С.М. Мохончук зауважує, що систематизація статей в Особливій частині КК України здійснюється за родовим об'єктом, що обумовлюється специфікою суспільних відносин, які охороняються нормами р. ХХ КК України, а відтак «міжнародний правопорядок» не може розглядатися як складова родового об'єкта, оскільки він є змістовно ширшим за поняття «мир та безпека людства» та співвідноситься з ним як ціле і частина. На думку вченого, міжнародний правопорядок слід розглядати як сукупність всіх суспільних відносин, які охороняються системою міжнародного права в цілому: права та свободи людини і громадянина; власність; громадський порядок і безпека; довкілля; певною мірою конституційний устрій держави; мир та безпека людства. Тому посягання на ці блага також можна вважати посяганням на міжнародний правопорядок. У зв'язку з цим, для уникнення термінологічних суперечностей вчений запропонував вилучити поняття «міжнародний правопорядок» із назви р. ХХ КК України [3, с. 18].

Також, свого часу висувалися ідеї, що міжнародний правопорядок охоплює собою і порядок, встановлений з метою забезпечення миру на нашій планеті, і порядок, встановлений для забезпечення безпеки людства, або, що під міжнародним правопорядком розуміють усю сукупність благ і охоронюваних системою міжнародного права також. До сфер, які повинні охоронятися міжнародним правопорядком, додавали інтереси забезпечення й охорони прав і свобод особистості, інтереси підтримання миру, інтереси світової економіки, складові частини світового правопорядку [4, с. 81]. Про це свідчить тематика вітчизняних наукових робіт останнього часу, в яких фігурують такі поняття як «міжнародний інформаційний правопорядок», «міжнародний фінансовий правопорядок», «міжнародний екологічний правопорядок» тощо [5; 6; 7].

Така ситуація пояснюється тим, що концептуальне визначення «міжнародного правопорядку» на сьогодні відсутнє, немає чіткого й однозначного не тільки доктринального, але й легітимного визначення, попри те, що термін активно вживається в заявах і виступах офіційних представників держав, у багатьох міжнародних документах, зокрема в рішеннях Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) та інших міжнародних організацій [8, с. 4]. Що стосується використання зазначеного терміну в роботах вчених з міжнародного права, то для них є характерним постійне звернення до тих чи інших конкретних проблем, або до різних аспектів зміцнення і подальшого прогресивного розвитку сучасного міжнародного правопорядку [9; 10; 11], на що вказувалося вище. Водночас наголошується, що «на жаль, наука міжнародного права поки що не володіє не тільки скільки-небудь значною роботою з питання про міжнародний правопорядок, але навіть чітким визначенням такого» [12, с. 123].

До того ж навіть опорне слово терміну – «правапорядок» – потребує певного осмислення й оцінювання з позицій даного дослідження. Так, правопорядок в широкому сенсі визначається як заснована на праві та сформована внаслідок здійснення ідеї та принципів законності така упорядкованість суспільних відносин, яка виражається у правомірній поведінці їхніх учасників. У вузькому сенсі правопорядок розуміється як відповідний стан врегульованих правом суспільних відносин [13, с. 416]. Професор П.М. Рабінович визначає правопорядок як режим (стан) впорядкованості, організованості суспільних відносин, який формується в умовах законності [14, с. 231]. Професор П.П. Шляхтун розуміє правопорядок як «стан впорядкованості суспільних відносин, який досягається в результаті неухильного дотримання правових норм всіма суб'єктами права» [15, с. 405], і це визначення містить суб'єктну характеристику, яка має важливе значення у визначенні зв'язку міжнародного правопорядку та державності [16, с. 162].

У зазначеному контексті можна охарактеризувати і визначення. Детальну методологічну та структурну характеристику правопорядку пропонує професор О.Ф. Скакун, яка зазначає, що «правапорядок – це стан (режим) правової впорядкованості (урегульованості і узгодженості) системи суспільних відносин, що складається в умовах реалізації законності, тобто це атмосфера нормального правового життя, яке встановлюється в результаті точного і повного здійснення розпоряджень правових норм (використання права, виконань обов'язків, дотримань заборон) всіма суб'єктами права».

Такий доктринальний підхід характеризується наявністю гносеологічних критеріїв правової впорядкованості системи суспільних відносин, зокрема, це урегульованість, узгодженість та виділення поведінкових настанов суб'єктів права в умовах правопорядку» [17, с. 719–720]. Професор О.Ф. Скакун акцентує увагу на певних елементах системи критеріїв правопорядку, а саме:

- 1) він закладається в правових нормах у процесі правотворчості;
- 2) спирається на верховенство права й авторитет закону в області правових відносин;
- 3) встановлюється в результаті реалізації правових норм, тобто за умов здійснення законності у правореалізаційній діяльності;
- 4) створює сприятливі умови для використання суб'єктивних прав;
- 5) обумовлює своєчасне та повне виконання всіма суб'єктами юридичних обов'язків;
- 6) вимагає юридичної відповідальності для кожного, хто вчинив правопорушення;
- 7) встановлює сувору суспільну дисципліну;

8) передбачає чітку й ефективну роботу всіх державних і приватних юридичних органів і служб, перш за все, правосуддя;

9) створює умови для організованості громадянського суспільства і режим сприяння для індивідуальної свободи;

10) забезпечується всіма заходами державного впливу, включаючи примус [17, с. 720].

Цікаву системну характеристику правопорядку запропонував професор А.Ф. Крижановський:

1) правопорядок є різновидом, складовою частиною громадського порядку і «викликається» до існування суспільними потребами й інтересами;

2) існує як стан впорядкованості, організованості та стабільності у правовій сфері життєдіяльності суспільства;

3) утворюється сукупною правовою поведінкою суб'єктів права, яка інтегрується в якісний стан суспільного життя, правовий клімат, що набуває властивостей квазінормативного впливу на свідомість і поведінку соціальних суб'єктів;

4) є результатом правової самоорганізації суспільства;

5) пов'язаний і взаємодіє з правом, правовою культурою, правозаконністю тощо [18, с. 73–74].

У міжнародно-правовій доктрині правопорядок розуміють як сукупність правовідносин, які складаються відповідно до норм і розпоряджень міжнародного права, зокрема, і особливо, згідно з розпорядженнями основних загальновідомих його принципів-норм, які мають імперативний характер загальнообов'язкового права [9, с. 83]. Це визначення у структурному відношенні складається ніби з двох блоків – перший містить загальне визначення міжнародного правопорядку, а другий – найважливішу прив'язку міжнародного правопорядку до його правової основи. Варто зазначити, що таке визначення пов'язує міжнародний правопорядок із сучасністю, оскільки імперативні норми дістали широке визнання і затвердження держав лише в наші дні (зокрема, у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. – Н. А.) [16, с. 163].

Вітчизняний дослідник міжнародно-правових відносин В.І. Євінтов визначав правопорядок у міжнародному співтоваристві, як таку, що володіє своєю структурою, «сукупність відносин, заснованих на нормах права, ядром і основою яких є породжувані основними принципами міжнародного права загальні правовідносини між суб'єктами співтовариства держав з приводу захисту загальних інтересів і збереження цінностей, що розділяються всіма» [10, с. 71]. Отже, пропонуючи своє визначення міжнародного правопорядку, вчений підтверджував, що в даному визначенні мова йде не стільки про поняття, скільки про реальність даного правопорядку. До того ж він фактично дає поліфункціональну системно-структурну характеристику такого правопорядку, в межах якого діють належні суб'єкти, вступаючи у відносини профільного характеру на основі норм міжнародного права. В.І. Євінтов відзначав, що «міжнародне право історично стало тим інструментом, який забезпечив формування системності та впорядкованості співпраці. Як структурний елемент воно опосередковує порядок відносин, що розвиваються (політичні, економічні, соціальні та інші) в середині співтовариства, перетворюючи його на правопорядок. Міжнародне право містить модель правопорядку. Реалізуючись на практиці, впливаючи на реальні відносини, воно встановлює порядок. Ступінь відповідності реального правопорядку існуючій моделі характеризує стан міжнародної законності. Оцінка правопорядку, який створюється, здійснюється в самій міжнародно-правовій практиці: оцінка правопорядку окремими державами, їх союзами й об'єднаннями; оцінки, які даються в Раді Безпеки і Генеральній Асамблеї ООН, інших універсальних і регіональних організаціях» [10, с. 71].

Професор М.О. Баймуратов дійшов висновку, що міжнародний правопорядок – це певна модель функціонування міжнародного співтовариства держав, головна мета якої – стабільне, продуктивне і безконфліктне їхнє співіснування на міжнародній арені за допомогою певних інструментів (держав, міжнародного права, міжнародних інституцій і так далі). А це безпосередньо обумовлює позитивний вплив міжнародного правопорядку на існування та функціонування правової демократичної державності [16, с. 165]. Професор М.О. Баймуратов вважає, що розуміння міжнародного правопорядку як моделі функціонування міжнародного співтовариства держав, з властивими йому критеріальними характеристиками, допоможе чіткіше уявити собі основні тенденції формування та функціонування цього найважливішого міжнародного феномена і його впливу на правову демократичну державність [16, с. 167].

Висновки. Загалом позитивно оцінюючи наведені ознаки та критерії міжнародного правопорядку як суто правової категорії, пропонуємо власне визначення міжнародного правопорядку, придатне для застосування як визначення об'єкта кримінально-правової охорони. На нашу думку, міжнародний правопорядок – це такий стан міжнародно-правових відносин, за якого забезпечується сталий розвиток мирного співіснування держав і народів, продуктивне міждержавне та міжнаціональне співробітництво на основі принципів та норм міжнародного права. Виходячи з цього, можна сформулювати основні завдання міжнародних інституцій, які забезпечують міжнародний порядок, це – під-

тримання миру та стабільності у світі, підвищення соціально-економічних стандартів життя всього людства, гуманізація діяльності міжнародних і національних владних інститутів, захист суб'єктів міжнародного права від протиправних посягань. Також вважаємо, таке формулювання міжнародного правопорядку можна розглядати як визначення видового об'єкта для злочинів, передбачених ст.ст. 443–446 КК України.

Список використаних джерел:

1. Мохончук С.М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезис, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві та законі : [монографія] / С.М. Мохончук. – Х. : Право, 2013. – 528 с.
2. Хавронюк М.І. Кримінальне право : [навчальний посібник] / О.О. Дудоров, М.І. Хавронюк ; за заг. ред. М.І. Хавронюка. – К. : Ваіте, 2014. – 944 с.
3. Мохончук С.М. Кримінально-правова охорона миру та безпеки людства : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» та 12.00.11 «Міжнародне право» / С.М. Мохончук ; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. – Х., 2014. – 42 с.
4. Шамара А.В. Система преступлений против мира и безопасности человечества в уголовном законодательстве Украины – их классификация в теории уголовного права / А.В. Шамара // Научный вестник Международного гуманитарного университета. – Серия «Юриспруденция». – 2014. – № 11. – Т. 2. – С. 80–83.
5. Вайцеховська О.Р. Міжнародний фінансовий правопорядок: структурно-інституційна характеристика / О. Р. Вайцеховська // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – № 6. – С. 51–56 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2016_6_12.
6. Забара І.М. Сучасний міжнародний інформаційний правопорядок: концептуальні підходи і питання періодизації / І.М. Забара // Інформація і право. – 2015. – № 1. – С. 38–46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2015_1_6.
7. Пиць В.М. Міжнародний екологічний правопорядок / В.М. Пиць // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2013. – Вип. 10. – С. 278–280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2013_10_66.
8. Мовчан А.П. Международный правопорядок / А. П. Мовчан. – М. : Институт государства и права Российской академии наук, 1996. – 103 с.
9. Международный порядок: политико-правовые аспекты / [И.С. Андреева, Ю.М. Батулин, Ю.М. Колосов и др.]; под общ. ред. Г.Х. Шахназарова. – М. : Наука, 1986. – 232 с.
10. Евинтов В.И. Международное сообщество и правопорядок : [анализ современных концепций] / В.И. Евинтов. – Киев : Наукова думка, 1990. – 127 с.
11. Mosler H. The International Society as a Legal Community / Hermann Mosler. – The Netherlands, Alphen aan den Rijn, 1980. – 327 p.
12. Лазарев М.И. Теоретические вопросы современного международного морского права / М.И. Лазарев ; под ред. А.И. Иойрыш. – М. : Наука, 1983. – 301 с.
13. Юридический энциклопедический словарь / [М.О. Буянова, Е.Б. Ганюшкина, Б.В. Ганюшкин и др.]; под ред. М.Н. Марченко. – М. : Проспект, 2006. – 810 с.
14. Рабинович П.М. Основы общей теории права и государства / П.М. Рабинович. – Харьков : Консум, 2005. – 317 с.
15. Шляхтун П.П. Конституційне право : [словник термінів] / П.П. Шляхтун. – К. : Либідь, 2005. – 568 с.
16. Баймуратов М.О. Міжнародний правопорядок та його роль у функціонуванні правової демократичної державності: теоретичні підходи / М.О. Баймуратов // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право». – Вип. 2. – К., 2009. – С. 160–168.
17. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : [учебник] / О.Ф. Скакун. – Харьков : Эспада, 2005. – 839 с.
18. Крижанівський А.Ф. Феноменологія правопорядку / А.Ф. Крижанівський. – Одеса : Фенікс, 2006. – 193 с.

